

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Inger Landsberger gift Bech

1893 – 1964

*Inger til søs i 1916
Børnene er Ebba Ørnberg født 1913 og Ulla Ørnberg født 1910*

Min fortælling om min mormor

Om hendes nærmeste aner
om den tid hun levede i
og om den hemmelighed
hun tog med sig i graven

December 2012, Steen Frandsen

Selv om jeg i 26 år har levet samtidig med Inger, min mormor, lærte jeg hende aldrig rigtigt at kende.

Midt i 1930'erne gik hendes ægteskab i stykker under dramatiske omstændigheder. I skilsmisens kølvand afbrød Olaf, min morfar, forbindelsen til min mor, og forholdet mellem Inger og min mor blev sporadisk. I mit erindrede liv har jeg aldrig set min morfar og kun sjældent min mormor. For mig om ikke et savn så dog et unaturligt vilkår, som jeg vel først erkendte som teenager.

Hvor stammer hun fra? Hvordan var hendes liv? Hendes personlighed?
Historien om Inger er svær at lirke frem. Ingen breve og kun få mundtlige overleveringer.

Hun voksede op i København omkring århundredeskiftet (1800/1900). Faderen var 2. generationsindvandrer af tyske jøder. Moderen var fra Kerteminde.

De jødiske aner fortæller sig i de jødiske samfund i Tyskland og videre tilbage i historien om den jødiske diaspora. At nogle af mine aner overlevede jødernes sidste store oprør mod romerne, "Bar Kokhba-oprøret" i årene 132 til 135 efter Kristus, er da interessant og tankevækkende. Dengang blev den jødiske befolkning dræbt, solgt som slaver eller tvunget til at flygte; drevet rundt i middelhavsområdet, Afrika og Asien på evig flugt fra forfølgelse og pogromer. En diaspora på næsten 2000 år.

Jøden på evig flugt fra forfølgelse og pogromer

Hvor kommer navnet Landsberger fra

Gennem tiderne har Ashkenazi jøder - de jøder, som vandrede op i Østeuropa og Rusland og talte Jiddisch en blanding af middelaldertysk og hebraisk tilsat russiske og polske ord - navngivet deres børn efter deres forældre f. eks. Yaákov ben Yitzhak, Jacob søn af Isaac; og Sarah bat Rachel, Sarah datter af Rachel. De brugte ikke faste efternavne. Men sidst i 1700 tallet krævede Østrig, Polen og Rusland, at jøderne tog europæisk klingende faste efternavne. Napoleon forlangte det samme for lettere at kunne opkræve skatter. Jøderne tog derfor efterhånden efternavne som Rosenthal, Edelstein, Bernstein, Ochsenschwanz, Goldschmidt, Klein, Levin, Schwartz – og

Landsberger. Landsberger var og er stadig et almindeligt jødisk navn. Flere tyske byer bærer navnet Landsberg. Landsberger Strasse findes i mange byer. En S-togsstation i Berlin bærer navnet ligesom en øl og en æblesort. Et slot i Ruhrområdet hedder Landsberg. Som en kuriositet skal nævnes, at Landsberg også er navnet på det fængsel i byen Landsberg i nærheden af München, hvor Hitler i 1924 sad og dikterede "Mein Kampf".

De jødiske aner

Ingers farfar Bezaliel Landsberger 1828 – 1909

Ingers farmor Fanny Wolffsohn 1839 - 1908

I den gamle katolske verden var det forbudt for kristne at låne penge ud mod renter. Det tog jøderne sig af, og næsten al pengehandel i den vestlige del af Europa blev styret af jøder. Nogle blev velhavende, men det store flertal levede under kummerlige vilkår især i Østeuropa og Rusland.

Bezaliel Landsberger blev født 24/12 1828 i Breslau. Han giftede sig i 1860 med Fanny Wolffsohn fra Hamborg født 4.12.1839 (årstallet lidt usikkert). Breslau var i midten af 18 hundredtallet den tredje største by i Preussen efter Berlin og Hamburg. Byen rummede en stor jødisk befolkning og var et vigtigt center for jødisk liv og kultur.

At Bezaliel blev vekselerer kan ikke overraskende. Jeg forestiller mig, at Landsberger-familien har kæmpet sig op i hierarkiet i den store jødiske befolkning i Breslau (i dag Wroclaw i Polen) for gennem uddannelse at give børnene de bedste muligheder for at klare sig. At Bezaliel blev "bankuddannet" var traditionen tro og gav god mening.

Bezaliel og Fanny valgte at slå sig ned København. Vi ved ikke, hvorfor de valgte København frem for en af de store "jødiske byer" i Tyskland. Men vi skal huske på, at Hamborg inden afståelsen af Slesvig/Holsten i 1864 lå nær grænsen til helstaten Danmark, hvor godt og vel en tredjedel af befolkningen var tysktalende, og at tysk var et almindeligt talt sprog i København. Det har måske spillet en rolle, at jøderne i Danmark med grundloven af 1849 fik fulde borgerrettigheder (stemmeret og valgbarhed), og at antisemitismen i Danmark ikke var så udtalt som f.eks. i Tyskland og i resten af Europa.

Den 11. marts 1858 vandt Bezaliel borgerskab som vexellerer i København, og kort tid efter startede han Vexellerer, Bankier- og Commissionsforretningen "Landsberger og Co". En forretning han drev hele sit arbejdsliv.

Bezaliel og Fanny fik 4 børn

Sigismund f. 23/7 1861 i København. Ingers far.

Johanna f. 6/12 1862 i København. Gift Bach, bosat i Warszawa.

Goldine Augusta f. 16/2 1864 i København. Gift Berendt og siden Blichfeldt

Salomon Valdemar f. 15/10 1868 i Kbh. Rejste til Amerika – udvandrede?

Om Fanny ved jeg ingenting. Hun døde 69 år gammel den 30. januar 1908 af Morbus Cordis (dårligt Hjerte). Bezaliel døde året efter den 27. juli 1909 af Cancer Laryngitis og Cystitis (strubecancer og blærebetændelse). Han blev 80 år. Begge er begravede på

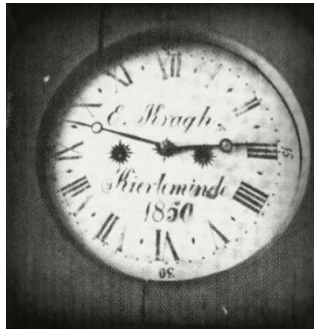
Mosaik Vester Kirkegård i København. Deres sidste adresse var Svanemosegårdsvej 21, Frederiksberg.

De danske aner

Ingers morfar Edvard Kragh 1829 – 1912
Ingers mormor Marie Wittrock 1832 - 1921

De danske aner er fra Kerteminde. I modsætning til den jødiske gren er kertemindefamilien pæredansk, veldokumenteret og ført tilbage til midten af 1600 tallet. Familien har i stort tal befolket halvøen Hindsholm og Kerteminde.

Kerteminde var i midten og i sidste halvdel af 1800 tallet en lille købstad på omkring 2500 sjæle. En fiskerby, men med en stor befolkning af håndværkere - en fjerdedel var skomagere. Byen lå isoleret ude på Nordøstfyn. I 1865 blev jernbanen åbnet mellem Nyborg og Odense, men først i 1900 blev Kerteminde koblet på.

Edvard Kraghs svendestykke fra 1850

Ingers morfar Edvard Kragh var urmager, og mændene tilbage i slægten bestred erhverv som bødker, skipper, købmand, fuldmægtig ved konsumtionskontoret, fattigforstander, eligeret borger, brandinspektør, skomagermester, jordbruger.

Konsumtionsafgiften var ifølge Dansk Center for Byhistorie en afgift på fødevarer, som indførtes fra landet til de "lukkede byer".

En eligeret borger var en person, som via et borgerråd i de enkelte købstæder kunne fremføre borgerskabets synspunkter over for magistraten. En slags før demokratisk ordning, som vandt indpas i 1700-tallet.

Fra Kerteminde kom også Ingers mormor:
Marie Cathrine Caroline Ovesen Wittrock 1832 –
16.12.1921.

Foto: Marie Cathrine, min tipoldemor, kort før hun døde. Den lille pige er min mor, Jytte, og manden er Arthur, Ingers storebror.

Familien boede i Langedgade 115, hvor Ingers mor Camilla blev født den 13/5 1862 som nummer 4 af en børneflokk på 9. To børn døde, et ved fødslen og et som 19 årig.

Augusta Mathilde f. 13/8 1857. Skuespillerinde i København.

Carl Graham døde ved fødslen 23/7 1859

Julius f. 22/9 1860. Snedker i København.

Camilla Kragh f. 13/5 1862 – 19/11 1911. Ingers mor.

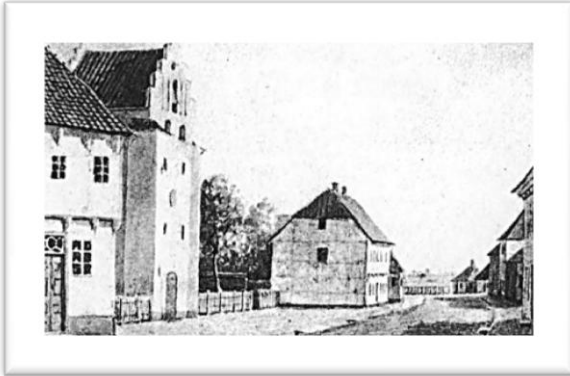
Edvard Zwergius f. 29/6 1864. Urmager i Loguna i Brasilien.

Fritz Marius f. 22/10 1866. Soldat i Buenos Aires. Rejste 22 år i udlandet. Siden skomagemester i Kerteminde.

Caroline f. 20/10 1868. Døde som 19 årig.

Sofie f. 3/11 1871. (Revy)skuespillerinde i København. Gav navn til "Amanda fra Kerteminde". Se nedenfor.

Gotthard Hans f. 5/5 1875. Klaverstemmer i København.

Som håndværksmester har Edvard og hans hustru Marie sandsynligvis tilhørt det mellemste lag i Kertemindes sociale hierarki. De var hverken formuende eller velhavende. De ejede ikke huset i Langegade, og familien havde ikke fastboende tyende. Ved deres død efterlod de ingen arv. Deres økonomi tillod dog flere af børnene at komme i betalingskole. Drengene kom efter skolen i lære som håndværkere.

Kerteminde bød ikke på store fremtidsudsigter for ungdommen, og mange rejste derfor ud i verden dvs. bort fra Kerteminde for at finde arbejde. De blev en del af en "folkevandring", som pga. industrialiseringen og rationaliseringen gik fra landet til de store byer og for en kvart million danskeres vedkommende – til Amerika.

Det gjaldt også for Edvard og Marias børneflokk. Edvard Zwergius rejste til Brasilien og blev urmager. Fritz Marius blev soldat i Buenos Aires i 2 år, rejste derefter i udlandet i cirka 22 år, hvorefter han vendte hjem til Kerteminde og etablerede sig i Langegade 5 som skomagemester. De resterende bosatte sig i København. Alle kastede de sig ud i et liv, der var "anderledes".

Langegade i Kerteminde. Øverste billede den sydlige del fra midten af 1800 tallet. Nederste billede viser den nordlige del med nr. 115, hvor familien Kragh boede. Huset ligger der endnu.

Ingers mor Camilla Kragh 1862 – 1911 **Ingers far Sigismund Landsberger 1861 – 1922**

Vi ved stort set intet om Ingers mor **Camilla**. Som flere af sine søskende rejste hun til København for at finde en fremtid; Hun blev gift med Sigismund Landsberger i 1890 og fik 3 børn i hurtig rækkefølge og en efternøler i 1903.

Camillas og Sigismunds børn:

Arthur Sigismund Landsberger f. 24/6 1891

Inger Landsberger, min mormor, f. 5/10 1893

Ella Ruth Landsberger f. 14. januar 1895

Gerda Landsberger f. 28. november 1903

Ifølge flere folketællinger tilhørte børnene den danske folkekirke, ikke den mosaiske kirke. Men om de blev døbt er tvivlsomt. Således fremgår af protokollen fra Ingers borgerlige vielse, at hun først blev navngivet 11. november 1908, og at hun ikke tilhørte noget trossamfund.

Forældrenes ægteskab var næppe lykkeligt. På et tidspunkt blev de separerede. Camilla flyttede til Fiskergade 7. Hun var syg – eller blev syg - af nyrebetændelse og døde 49 år gammel den 13. november 1911. Fra Brorsons Kirke blev hun begravet på Vester Kirkegård i København.

Sigismund voksede op i hjertet af København - Østergade 21 det nuværende "Strøget". Ved folketællingen i 1885 boede han hos forældrene i Kronprinsensgade 1 ved Kongens Have. Han var da 23 år og bogholder. I 1889 stod han i Krak som handelsagent. Den 7. april 1892 vandt han borgerskab som grosserer. Formentlig handlede han med handsker, måske også andre ting. Bageriartikler er nævnt i folketællingen

Efter Camillas død giftede Sigismund sig igen. Den 22. februar 1913 ægtede han Hildegard A. Lindgren født i København 28. maj 1877, enke efter opvarter Peter Rasmussen.

Sigismund døde 61 år gammel den 8. september 1922. Dødsårsag: Nephritis chronica (kronisk nyrebetændelse). Han ligger begravet på Mosaisk Vester Kirkegård.

Det "jødiske" familienetværk

Inger voksede op i flere kvarterer i København og må have haft et godt kendskab til byens forskellige miljøer. Inden sit 17 år havde hun flyttet 10 gange mellem adresser i den indre by, Hellerup, Vesterbro og Frederiksberg.

Inger og hendes forældre levede tilsyneladende i tæt fællesskab med de jødiske bedsteforældre. Faderen Sigismund og farfar Bezaliel havde begge forretningsadresse i Laxegade. Fra 1900 endog samme adresse først nr. 8 siden nr. 10. Til trods for de mange flytninger boede familierne nær hinanden og endog i to perioder under samme tag; fra 1893 - 95 i Kronprinsensgade 1 og fra 1900- 04 på Harsdorffsvej 8.

Inger som barn ca. 1898

I kraft af sine mange flytninger har Inger formentlig været vidne til den dybe kløft mellem det rige borgerskab og det fattige proletariat med 5-10 sultne børn på et enkelt hummer i en "tuberkuløs baggård".

Det var i liberalismens kronede dage. Dengang den engelske økonomiske filosof Adam Smiths ideer var i højsædet. Adam Smith hævdede, at liberalismen kunne styre det økonomiske liv, hvis to ting blev respekteret: den private ejendomsret og den frie markedsmekanisme. Hvis alle mennesker disponerede med egen fordel for øje, ville balance og ikke kaos indtræde i økonomien, og velfærd ville opnås af flest mulige, som om det hele blev styret af en usynlig hånd. Men teorien passede ikke på virkeligheden. De svage bukkede under. De kunne gå ad helvede til, og det var der også mange, der gjorde. Velfærdsstaten og det sociale sikkerhedsnet var ikke opfundet dengang. Fattigdom bredte sig i de store europæiske byer - også i København. For spekulanter var det en god tid at boltre sig i.

Måske har Inger med en gysen fulgt den hårde kamp, hendes familie kæmpede for at stige op til og vedligeholde en plads i middelklassen. En skrøbelig plads, fordi pludselig sygdom eller fallit hurtigt kunne ekspedere en familie ned i fattigdom - til almuens og pjalteproletariatets brogede flok.

Min fætter Jan Wibrand har løseligt gennemset boet efter både Bezaliel og Sigismund. Begge har haft diverse økonomiske problemer, men har hjulpet hinanden hen ad vejen. Bezaliel efterlod 958 kr. til hvert af de 4 børn. Det svarer til ca. 56.000 kr. i 2010 kroner – næppe imponerende for en københavnsk vexellerer, men begge har holdt ”skuden flydende”. Sigismunds mange adresseskift har måske rod i vekslende held i forretningslivet. At han endte med en blivende adresse på Frederiksberg, Rosenørnsalle 2, vidner om, at han ”sejlede skuden sikkert i havn”.

Hvad tænkte Inger på

Måske spekulerede Inger, den unge smukke københavnerpige, slet ikke på verdens elendighed og familiens kamp for at klare sig. Måske interesserede hun sig mere for byens pulserende forlystelsesliv. Det var de store restauranters, teatres og varietees periode - restaurant d'Angleterre, Nimb, Wiwel, Hotel Bristol og Scala for de velstillede. De mindre velstillede opsøgte revyer, dansesaloner, morskabsteatre, syngepigeknejper, knejpeteatre og værtshuse. Måske var hun inspireret af tidens hektiske puls – cyklen, bilen, damplokomotivet, flyvemaskinen – fartens skønhed, som kom til udtryk i futurismens kortvarige levetid.

Scalateatret i København på Ingers tid. Her optrådte den amerikanske udbryderkonge Harry Houdini og Dagmar Hansen, som gjorde sangen "Oh Dagmar" til en landeplage. I årene 1912-27 blev stedet berømt for sine overdådige operetter og revyer med populære navne som Carl Alstrup og Liva Weel.

Udspændt mellem 2 kulturer.

Inger blev formentlig opdraget til at leve en ”normal dansk tilværelse”, men den tætte kontakt til bedsteforældrene har sikkert gjort hende fortrolig med den jødiske kulturarv.

De har måske fortalt hende, at jøderne først blev en slags danskere med Grundloven i 1849, og hun har formentlig hørt fortællingen om, at den stigmatiserede jøde fra jødefejden i København i 1819 – den tyske accent, den sorte kofte, det lange skæg og den

undskyldende bukken - forsvandt i takt med kampen for at stige op i middelklassen og overklassen. Og kampen blev ført til succes. De velbjegete jøder tog del i og påvirkede udviklingen i det København, som voksede eksplosionsagtigt i sidste del af 1800-tallet. København blev Nordens første metropol med en hidtil uset koncentration af økonomisk virksomhed. Som sædvanlig fulgte jøderne handelen og butikslivet. To af hovedstadens tre storbanker blev grundlagt af jøder, og hvis Inger havde fulgt farfar Bezaliel til børsen, ville hun have bemærket, at op mod halvdelen af børsherrerne var jøder.

I denne succes og storhed lå imidlertid også et fald, som Poul Hammerich skriver i sin bog "Undtagelsen". Jødedommen blev undermineret af materielle og åndelige kræfter. Ortodoksien forsvandt til fordel for assimilering og sekularisering. Jøder begyndte at gifte sig med en "kemer" (Jødisk betegnelse for en kristen), og mange børn blev døbt i den kristne tro.

Sigismund var et godt eksempel. Han giftede sig 2 gange med en "kemer".

"Kertemindfamilien" i København

Ingers Tante Augusta og kusine Karen boede i Griffenfeldsgade nr. 43. Augusta og hendes mand Alfred Møller var etablerede skuespillere på Dagmartheateret, og kusine Karen arbejdede på Nørrebro Teater (FT1911 opsl. 118). Karen giftede sig i 1911 med Anders Sandberg, journalist og pressefotograf og senere instruktør ved Nordisk Filmkompagni.

Augusta Krag, den ældste af kertemindebørnene, debuterede ved Odense Teater i 1877 i forestillingen "Lad os Skilles". Hun fik gode anmeldelser.

Onkel Gotthard Hans, hustru Mathilde og kusinerne Karen, Else og Inger boede i Flensborggade 61 (FT 1911 opsl.126). Onkel Hans var i sin tid i lære som instrumentmager hos pianofabrikant Ehlert i København. Han rejste til Berlin i en periode for siden at vende tilbage som klaverstemmer.

Onkel Julius, snedkeren, hans hustru Mathilde og kusinerne Julie, Laura og Sofie kender jeg ikke adressen på, men de har formentlig boet i nærheden.

Sofie Kragh - alias Amanda fra Kerteminde

Tante Sofie boede i Sct. Annægade. I 1892 var hun flyttet til København for at skabe sig et liv. Hun fik plads i huset hos sin 14 år ældre søster Augusta. Sofie Kragh var revyskuespillerinden, der gav navn til "Amanda fra Kerteminde", visen som kortvarigt gjorde hende verdensberømt i Danmark eller berygtet alt efter ens holdning til sædeligheden.

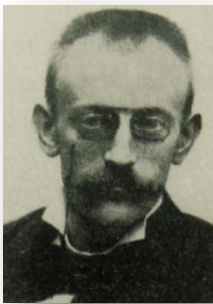
*Min Amanda var fra Kerteminde,
og hun kom til København i fjor,*

*sikke hendes øjne kunne skinne,
hendes tænder var som perlemor -----*

Sådan begynder visen, som har prentet navnet Kerteminde i manges bevidsthed.

Sofie satsede på en karriere som "rigtig" skuespillerinde. Hun løb ind i og forlovede sig med revyforfatteren Anton Melby. Det vakte sensation i de københavnske kredse, at Sofie pludselig svigtede Melby til fordel for en barndomsven fra Kerteminde Vilhelm Henrik Nielsen senere direktør for Husmandshypotekforeningen. Melbys ven Axel Schwanenflügel skrev (som hævn?) visen om Amanda til revyen på Nørrebros teater i 1893: "Harper i Luften". Visen fortæller om den dejlige Amanda, som svigter sin kæreste til fordel for en ung student. Den blev en dundrende succes og bredte sig til hele landet som skillingsviser og siden i takt med udviklingen som grammofon-indspilning og cd-indspilning. Melodien har været brugt til utallige festsange.

Således blev det, der var tænkt som en smædeviser, omfortalt til en anbefaling af Kertemindes piger, og navnet Amanda (på latin: den eller det, der bør elskes) blev en anbefaling af alt, hvad der kommer fra Kerteminde – firmaer, fabrikker, cafeer, lokalklubber, sangkor og souvenir m.m.

Sofie havde ikke succes som skuespillerinde. Var hun talentløs, eller formåede hendes forsmåede bejler, Anton Melby (senere direktør for Nørrebros Teater), at sætte en stopper for hendes karriere? Vi ved det ikke. Måske levede hun som syngepige på hovedstadens forskellige morskabsteatre. Måske rejste hun med forskellige sommerteatre til provinsen. Vi ved fra Kerteminde Avis, at hun havde succes på Nyborg Sommerteater i 1898.

Anton Melby
Satte han en stopper for Sofies karriere?

Succes eller ej – for Inger har Sofie været en spændende moster.

Men Sofie holdt ikke længe. En lungebetændelse tog livet af hende. Hun flyttede ind hos sin bror Gotthard Hans Krag i Flensborggade i begyndelsen af 1911 og hun døde den 4. februar 1911 på Rigshospitalet. (Betændelse i bronkier og lungevæv). Hun blev kun 39 år.

Gangklæder til en værdi af 20 kr. var det eneste hun efterlod sig. Pigen, der gav navn til "Amanda", døde fattig og glemt.

Vort Bysbarn, Skuespillerinden
Frøken Sofie Krag, havde i Jørgaars
Benefice paa Nyborg Sommertheater.
Der var proppfuldt Hus og Frøkenen
fik 80 Buketter og mange Præsenter
fra Benner og Direktøren.

6 dødsfald på 4 år

Sofies død var ikke det eneste dødsfald, som ramte familien. I løbet af fire år døde seks af Ingers nærmeste familiemedlemmer. At farmor Fanny og farfar Bezaliel døde i høj alder i 1908 og 1909 var vel ikke unaturligt; ej heller at morfar Edvard døde i 1912. Men det har ramt hårdt, at året 1911 tog 3 unge/ynge kvinder med sig i

graven. Først døde moster Sofie som nævnt i februar, så fulgte den kun 20 årige kusine Sofie, og i november døde Camilla, Ingers mor. Inger var da 18 år gammel.

Sigismund stod nu alene med 4 børn.

Sigismund har - det er mit gæt - ansat en husbestyrerinde i forbindelse med separationen og Camillas død, og at denne husbestyrerinde har været enken Hildegard A. Lindgren, som han senere i 1913 giftede sig med.

Børnene var store. Arthur og Gerda blev boende hjemme på Rosenørnsalle 2. Ved folketællingen i 1916 var Arthur 30 år, ugift og rejsende. Gerda var 20 år og ugift. Inger og lillesøsteren Ellas fremtid lå som for alle borgerskabets døtre i ægteskabet, og dertil skulle de uddannes. Derfor blev de sendt på skoler (husholdningsskoler m.fl.?) i provinsen. Ella kom til Viborg, hvor hun traf sin mand Christen Gundtoft, som senere blev læge i Nr. Sundby. Inger kom til Odense.

Inger som ung kvinde og herunder Olaf og Inger i 1915. Det år de blev gift

Inger rejser til Odense og bliver gift

Fotos fra Christian og Asta Ørnbergs fotoalbum viser, at hun besøgte familien i 1912 eller 1913. Hun forlovede sig med Asta Ørnbergs bror, Olaf Thorvald Bech. Hvor de mødtes, og hvordan de lærte hinanden at kende, ved vi ikke. Inger og Olaf blev viet borgerligt i Odense Købstad. Af Protokollen fremgår:

1915 - 12. maj Eftermiddag klokken 3. Bankassistent, Ungkarl, Olaf Thorvald Bech af Odense Ny Vestergade 19 og ugifte Inger Landsberger af

Frederiksberg, Rosenørnsalle 2, af hvilke ingen hører til Folkekirken eller noget heri Landet anerkendt Trossamfund, begærer borgerlig Vielse."

Christian Ørnberg var forlover.

Olafs baggrund

Min fætter Jan Wibrand har i sin bog "Anespor – Asta Thora Bech" beskrevet Olafs liv og hans og hans søster Astas aner langt tilbage i tiden. Olaf blev født på Vesterbro 7 i Odense (lige overfor Søndergade) den 27. maj 1885.

Forældre: Jens Marcus Galten Bech (1843 -1906) og Thora Theresa Pandura Concordia Emilie f. Nielsen (1849-1928). Jens Marcus voksede op hos sin velstående købmandsfamilie i Århus (de Bech'ske Købmandsgårde i Århus; dele er bevaret i Den Gamle By i Århus). Han nedsatte sig som købmand, senere hører i Odense. Han var vist nok fordrunken og gik fallit. Hjemmet i Odense var fattigt. Men Olaf havde åbenbart evner, vilje og ambition til et bedre liv. I 1905, 20 år gammel, blev han ansat i Handelsbankens Odenseafdeling. I 1909 var han bankassistent og boede i Ny Vestergade 19. Han avancerede til prokurist og forblev i Handelsbanken i helesit erhvervsaktive liv.

I 1916 flyttede Inger og Olaf ind i Læssøegade nr. 8, 4 sal. Herfra var en betagende udsigt ud over Odense Boldklubs anlæg i Munkemose, hvor Inger spillede tennis. Her fyldte hun rollen som "husets frue" for bankassistenten Olaf, som siden steg i graderne til Prokurist; og her blev **min mor, Jytte Bech**, født d. 23. januar 1918. Hun forblev enebarn. Jyttes ankomst foranledigede ansættelse af en hushjælp/barnepige – Hanse. Hun forblev en god ven af Jytte i mange år, indtil hun rejste til Amerika.

Familien flyttede i 1922 til frimurerlogens hus i Albanigade 14 med egen have og yderligere adgang til logens store haveanlæg ned til Odense Å med et flot kig op til Klosteret og Albani Kirke. Et flot og dejligt hjem, fortæller Jytte, fyldt med antikviteter og smukke gamle møbler, men tilføjer hun: "i hjemmet fandtes ikke en eneste stol, som var behagelig at sidde i".

Jens Beck (1943-2006), Olafs søn af 2. ægteskab, skriver i sine erindringer om Olaf og Ingers hjem:

"De skal have haft et overordentligt spændende og smukt hjem, der først og fremmest var præget af min fars glødende interesse for antikviteter. Hvis man blev inviteret til middag der, spiste man af antikke tintallerkner, øste op af antikke tinskåle, drak af antikke glas og kunne, i lyset fra antikke stager og lysekroner, fryde sig over hjemmets antikke møbler og gamle malerier."

En flot, næsten rokokoagtig beskrivelse af et hjem, han aldrig har set, men hørt beretninger om. Omkring 1934 flyttede familien til Sukkergården, Frederiksgade 4.

Inger og Olaf havde ifølge min mor en lille fast omgangskreds af gode venner. Til Ingers søster Ella og hendes familie (Gundtoft) var der god kontakt, og de så rigtig meget til Olafs søster og svoger, Asta og Christian Ørnberg.

Inger havde god kontakt til sin søster Ella. Her Ella med sin førstefødte "Tubben", jævnaldrende med Jytte.

I et brev fra januar 1920 (måske til Jyttes 2 års fødselsdag) fra Christian Ørnberg til hans broder Poul har Jan Wibrand fundet følgende linjer:

"Vi var inviteret til Onkel Olafs og fik Suppe, Oksekød og Knas. Jytte og Else sloges på børnevis bravt om Legetøjet, som Jytte

forsvarede med Ejendomsretten paa sin side. Jytte faldt i Søvn som Følge af endnu ikke erhvervet Forstand. Hver Gang Olaf i Eftermiddagens Løb havde foreslaaet hende en skraber for at samle Kræfter til Ebbas, Elses, Ullas Besøg, havde hun sagt nej af bare frygt for saa ikke at være til Stede i det afgørende Øjeblik". Og senere i brevet: "I øvrigt er hun en lille stærk pige, der som mørk staar i Contrast til vore lyse Piger."

Christian Ørnberg gjorde karriere hos Thriges fabrikker og avancerede til direktør for hele virksomheden. En stilling som løftede ham op til de højeste borgerlige cirkler i Odense. Sammen med Asta skabte han et velhaverhjem, Døckerslund, i Skibhuskvarteret.

Portræt af Inger, malet af Luplau Janssen. Fanø 1924 eller 1926.

Jytte erindring fra sine tidlige år om sine forældre står ikke skarpt i hendes hukommelse. Inger var der bare. Olaf husker hun bedre, fordi det var ham, som læste historier og fulgte hende i børnehaven og til spejder. Olaf var lidt kedelig til hverdag, men når der var gæster levede han op; han var et festmenneske. Han havde skarpe meninger og kunne lide at diskutere. Jytte husker en perlerække af dejlige, lange og gode familie-sommerferier på landet og ved vandet; bondegårdsferie ville man kalde det i dag: Flauenskjold i Nordjylland, Kerteminde, Thurø, Fanø, Ærø, Samsø, Anholt, Svinkløv, Søndervig og alene med Inger i Thylösand i Sverige. Det gamle fotoalbum viser, at hun også deltog i flere af

ørnbergfamiliens udflugter eller ferier. Hun og "ørnberg-børnene" Else, Ebba og Jørgen var et yndet mål for fotografens objektiv.

Christian Ørnberg elskede at sejle, og Jytte fortæller om mange sejlture med onkel Christian. Især erindrer hun en flot tur i 1934 på Limfjorden. Og skituren til Ustaoset i Norge med Ørnbergfamilien huskes den dag i dag.

Ustaoset i Norge i påsken 1934. En skitur, som Jytte husker med stor veneration. Det var sammen med Christian og Ørnberg-børnene. Fra venstre er det Jørgen, Jytte, Ebba og Else.

Religion havde ikke høj status i hjemmet. Inger tilhørte formentlig hverken det mosaiske eller det kristne trossamfund, og Olaf var direkte antikristelig. Han nærede et direkte had til kirken og til præster generelt. Jytte blev derfor ikke døbt, og hun måtte ikke deltage i religionsundervisning i skolen. Som myndig tog hun sagen i egen hånd og lod sig døbe i Århus Domkirke 2 dage inden hun i samme kirke blev viet til min far d. 24. april 1938.

Olaf og Inger om bord på Naja II. Begge fotos er fra omkring 1936-37 dvs. kort før deres skilsmisse. Bemærk den ulasteligt klædte Olaf. Til højre ses i baggrunden Jyttes kusine Else

Ægteskabet revner

Min mor husker sin barndom som tryk og god. "Jeg har aldrig hørt min far og mor skændes", fortæller hun. "De talte altid pænt til hinanden". Derfor kom det som en stor overraskelse og vel også som et chok, at forældrene i 1937 skulle skilles. Olaf havde kastet sin kærlighed på en ung kvinde, Vita Maltesen, som netop var ansat i Handelsbanken som bankelev; og han ville skilles.

Jens Beck (Olaf og Vitas søn f. 1943) skriver om sine forældres første møde:

"På hendes allerførste ansættelsesdag den 1. september 1936 var der personaleudflugt til Fåborg-kanten, og her kom hun i bussen til at sidde ved siden af den 30 år ældre bankprokurist Olaf Thorvald Bech, der med sit chevalereske og kultiverede væsen med det samme gjorde indtryk på hende. Og åbenbart omvendt. Det udviklede sig lynhurtigt til en hed kærlighedsaffære."

Men bag Olafs pludselige forelskelse ligger historien om Ingers langvarige kærlighedsforhold til svogeren Christian Ørnberg. Der tales og skrives om "affæren i 1916/17", og at min mor, Jytte, skulle være frugten heraf. Således skriver Christians hustru Asta til Olaf i 1945:

"Efterhånden blev også jeg klar over hvorfra hun stammer, og nu, efter hun er blevet voksen, siger ligheden jo resten".

De mundtlige beretninger i Ørnbergfamilien går på, at Olaf ikke før midt i 1930'erne blev klar over Ingers og Christians forhold og sit tvivlsomme faderskab til sin datter, Jytte. Det fortælles, at han i tiden omkring skilsmissen ønskede at holde tvivlen om faderskabet hemmeligt overfor Jytte. To meget smukke breve fra 1936 og 1938 til Jytte i anledning af hendes 18 års fødselsdag og hendes bryllup vidner herom.

Skilsmissen

Vita og Olaf besluttede at søge sammen og gifte sig, men først skulle skilsmissen med Inger overstås. Det var Olaf, som ønskede skilsmissen. Ikke Inger. Men hvem var den krænkede part? Var det Olaf, som havde stået model til Ingers utroskab, eller Inger, som pludselig blev "vraget" til fordel for en purung kvinde?

Olaf fik det råd at udtage stævning mod Inger for utroskab samtidig med, at han holdt forbindelsen til Vita hemmelig. Men han valgte i stedet, for at fremskynde skilsmissen, at stå frem og erkende sit forhold til Vita herunder "kønsligt samkvem" siden foråret 1937. Da Inger samtidig nægtede enhver form for utroskab, fik hun rollen som offer og den krænkede part.

Nu var det Inger, som sagsøgte Olaf for ægteskabsbrud. Det betød skilsmisse ved dom af 10. maj 1938 med fordele for Inger. Hun fik stort set hele det smukke hjem med alle antikviteterne og et pænt livsvarigt underholdbidrag m.m.

Olaf og Vita blev gift på Svendborg Rådhus den 4. juni 1938. Han var 53 og hun var 23 år gammel.

Jytte oplevede skilsmissen som meget anstrengende. Hun husker en uheldig Inger liggende i sin seng grædende i flere dage, og hun husker, at hun i bogstavelig forstand flygtede over til min fars familie, Frandsen-familien, hvor hun blev varmt modtaget ikke mindst af sin kommende svigerfader, Valdemar Frandsen.

I parentes bemærket kan 1938 vel betegnes som et slags "skæbneår": Min far og mor blev gift den 24. april 1938. Inger og Olaf blev skilt i 1938, og Olaf gift igen med Vita samme år. Christian Ørnberg døde pludselig og uventet 28. august 1938, og jeg blev født den 30. september 1938 samme dag, som Neville Chamberlain vendte hjem til London efter sit møde med Hr. Hitler i München og erklærede sit berømte "peace for our time".

Min mor, Jytte, som teenager

Olaf var stærkt utilfreds med "skilsmisdommen". Derfor forsøgte han i 1945 at anke afgørelsen. Som grundlag for anken havde han fra medbeboere i ejendommene Læssøegade og Albanigade fremskaffet skriftlige, belastende vidneudsagn om Ingers utroskab. Anken blev den 20. maj 1946 afvist af højesteret.

Bitterheden over den uretfærdige skilsmisse forvandt Olaf aldrig. Billeder af Inger forsvandt totalt fra hans fotoalbums såvel som alt andet, der kunne minde ham om hende. Min mor, Jytte, har tidligere fortalt mig, at Olaf efter krigen dvs. efter 1945 ansigt til ansigt og på en voldsom måde erklærede hende for "sin ikke datter" og afbrød al forbindelse med

hende. I dag, den 1. november 2012, erindrer min mor ikke et sådant møde, men fortæller at kontakten mellem hende og Olaf blot gled bort. Jeg var 9 - 10 år dengang og husker, at man fortalte mig, at min morfar enten var død eller meget syg, og at vi ikke kunne besøge ham.

Olafs og Vitas triste skæbne

Vita og Olaf fik en søn, Jens, i 1943. Han skriver således om sin fars skæbne: *"Om morgenen den 1. april 1950 blev min far ramt af en akut hjerneblødning og sank sammen ved morgenbordet. Han var knap 65 år og min mor 35 og jeg selv nylig fyldt 7 år"*,

Lægerne gav ham højt ½ år at leve i. Derfor tog Vita ham hjem i lejligheden for at pleje ham i hans sidste tid, men manden levede yderligere 18 år, afatisk, hjælpeløs og bundet til en stol. 15 år i hjemmet. De sidste 3 år på plejehjem. Familien fik ingen offentlig støtte. Hjemmeplejen var ikke opfundet. Vita passede sin mand, fik job og tjente til familiens underhold. Olafs pension fra Handelsbanken rakte ikke langt – Ingers livsvarige underholdsbidrag skulle jo også betales. Olaf døde den 29. september 1968 (1885 – 1968). Vita døde i 2005, 90 år gammel.

En kort præsentation af Christian Ørnberg.

Laurits Christian Peter Anton Ørnberg blev født i København 6.2.1878 som søn af møbelsnedker-mester Peter Anton Ørnberg. Han blev kontor og handelsuddannet. Hans professionelle liv blev udspillet hos Thomas B. Trige (1866-1938) i Odense. Thrige, som havde arbejdet 5 år i USA i Thomas Edisons virksomheder, havde i 1893 startet sit beskedne værksted i Kongensgade 31 i Odense, hvor han producerede centralvarmeanlæg og cykler. Med erfaringer fra årene hos Edison begyndte han at producere elmotorer og dynamoer. Det blev en dunderende succes. Christian Ørnberg blev ansat som fuldmægtig og prokurist i 1904, senere avancerede han til administrerende direktør. Thrige og Ørnberg gik godt i spand sammen. Thrige kunne fuldt ud koncentrere sig om at udvikle det tekniske, og Ørnberg var manden, der forstod at administrere og planlægge. Han var en fremragende og skarp forhandler. Det er blevet sagt, at Thrige og Ørnberg supplerede hinanden som 2 siamesiske tvillinger – så godt, at virksomheden 20 år efter sin start i baggården var blevet Odenses største med en dominerende stilling på det danske marked.

*Christian som gardes
omkring århundredeskiftet*

Privat gik det også strygende for Christian. Han giftede sig i 1909 med Asta Thora Bech (søster til Olaf Bech, Ingers mand). Samme år flyttede de til Skibhuskvarteret, købte en stor villa, som de udvidede og indrettede til et herskabshjem, Dæckerslund. De fik 4 børn. Ulla 1910 – 1924, Ebba 1913 – 1999, Else 1916 – 2003 og Jørgen 1920 – 2001.

I kraft af sin professionelle succes blev Christian en magtfuld og velhavende mand. Han donerede en af kirkeklokkerne samt 10.000 kroner (omkring ½ million nutidskroner) til altertavlen i den nyopførte Fredens Kirke i Skibhuskvarteret. Han var samler af malerkunst. Om somrene ferierede han med familie og venner i store sejlskibe med besætning, kok og kaptajn.

*Foto: Christian Ørnberg med den
førstefødte Ulla, som døde i 1924
i et epileptisk anfald kun 14 år gammel*

Familien nød godt af lange ferierejser til Sydeuropa og en enkelt i 1929 til Egypten, Jerusalem og Palæstina. Da de kom hjem fik Jytte en halskæde af små sten præget som scarabæer – et helligt insekt i Egypten. En halskæde Jytte stadig går med. Skiture til Alperne og Norge blev føjet til. At deres herskabsvilla lå i et fattigt arbejderkvarter lige nord for Odense passede fint til Christians temperament, tror jeg. Han var usnobbet og kunne omgås alle mennesker. Hvis naboerne i kvarteret kom i uføre af en eller anden art, var der ofte hjælp at hente hos Christian Ørnberg.

Hans appetit på kvinder var overvældende. Datteren Else skriver i sine erindringer: "Man må nok sige, at far var en vanskelig mand, vanskelig at være gift med. Det var ikke let for mor. Han havde mange kvinder ved siden af. Første gang far og mor flyttede fra hinanden, var jeg fjorten år (1930), siden flyttede de igen sammen".

Jan Wibrand skriver i sin bog om Christians hustru Asta, "Anespor – Asta Thora Bech": I familien er det kendt, at min bedstefar (Christian) havde flere børn med andre kvinder end min bedstemoder. Dette har været kendt blandt "almindelige" odenseanere, men nok relativt sent blevet en kendsgerning for min bedstemoder. Så meget des voldsommere har chokket nok været for hende!". Og i 1934 bliver de skilt."

Det fortælles, at Christian Ørnberg "opvartede" adskillige odenseanske fruer. Han parkerede ugenert sin let genkendelige bil (M 193) foran huset, mens manden var på arbejde.

Det var til denne karismatiske og virile mand og hans familie, at den unge smukke københavnerpige, Inger, blev introduceret. Jeg kan ikke undlade at tænke på historien om ulven, der vogter får. De endte da også i "kanen" de to, Christian og Inger. Som tidligere anført havde de en "affære" i 1916/17, og Jytte blev af mange betragtet som frugten heraf.

Forholdet mellem Inger og Christian varede i alle de år, hun og Olaf boede i Læssøegade og Albanigade. Inger blev således føjet til den række af odensefruer, som Christian opsøgte. Christian døde pludselig og uventet 60 år gammel den 28. august 1938. En byld i halsen gjorde en ende på hans liv. Han døde 2 dage efter sin far, Peter Anton Ørnberg, som blev 90 år gammel.

Christian Ørnberg var intelligent og magtfuld, professionel til fingerspidserne, familiefar, velhavende, berejst, kunstsamle og mæcen.

Christian Ørnberg midt i 1930'erne, da han var toppen af sin karriere.

Hvor gik Inger hen (da Olaf gik ud)?

I første omgang flyttede hun til en lejlighed i Hjallesekvarteret i Odense. Da jeg blev født få måneder efter skilsmissen boede hun flere uger hos mine forældre (og mig) i Saralyst lige syd for Århus. Men ret hurtigt flyttede hun til København, væk fra sladderens i provinshullet Odense og hjem til sin fødeby, København, hvor hun kunne være anonym. Sådan tror jeg hun tænkte.

Dertil kom, at Hildegard, hendes stedmoder, stadig levede, og hun havde vel stadig kontakt til sin familie i hovedstaden.

Inger

Vi skal huske på, at de fleste kvinder dengang ikke havde nogen uddannelse. For en mand af borgerskabet, var det et socialt minus, hvis hustruen havde arbejde. Derfor var kvinder generelt og på alle måder afhængige af deres fædre eller ægtemænd.

Ved skilsmisse var kvinden særdeles sårbar. Mulighederne for at skabe et godt og respektabelt liv efter en skilsmisse var minimale. Hvis kvinderne ikke havde familie, som tog sig af dem, truede fattigdommen, og mange endte som prostituerede.

Denne sociale virkelighed giver en forklaring på Ingers indædte kamp for med alle midler fra Olaf at få et underholdningsbidrag, der kunne sikre hende et anstændigt liv.

Inger flyttede ind i en 5 sals lejlighed på Halmtorvet. Det hører til en af mine tidligste erindringer, at jeg besøgte hende der sammen med min mor. Det må have været i 1943. Jeg har været 4-5 år. Jeg husker den enorme opstigning op til 5 sal og udsigten over København. (Lille jeg, som boede i en stuelejlighed på Hjallesøvej 104 i Odense).

Ingers nevø, Jens Nicolaj Gundtoft (Inges søster Ellas søn), har fortalt mig (i 2007), at Inger i en periode efter skilsmissen slog sig sammen med forfatteren Niels Anesen (1896 – 1967).

Bastard af 1. grad

Inger var halv jøde efter faderen og blev af nazisterne rubriceret som bastard af 1. grad. Da tyskerne natten mellem 1. og 2. oktober 1943 forsøgte at fange alle danske jøder, valgte hun for en sikkerheds skyld at forsvinde fra sin lejlighed. Nazisterne gik dog kun efter "fuldblods jøder", men det kunne Inger ikke vide på det tidspunkt. Hun boede formentlig hos venner og bekendte og vendte først tilbage til lejligheden på Halmtorvet i dagene lige efter befrielsen i 1945.

Ingers jødiske slægtninge i Tyskland og Polen (Hamborg, Breslau og Warszawa) har næppe overlevet krigen og Holocaust.

Jeg opsøger Inger, min mormor

Kontakten mellem min mor og min mormor var meget sporadisk under krigen og i flere år efter. Da jeg blev teenager dvs. engang i 1950'erne blev jeg bevidst om forskellen mellem det meget tætte forhold til min farmor Inez og det næsten ikke eksisterende til min mormor Inger.

På det tidspunkt bestyrede eller måske ejede (jeg ved det ikke) Inger et vaskeri eller en slags rulleforretning i området Svanemøllen/Nordhavn i København - indbegrebet af et arbejderkvarter; socialismens og kommunismens højborg i Danmark.

Der rejste jeg til for at se hende. Jeg dukkede op uanmeldt i hendes lille, lidt skumle forretning (alt forekom skummelt i kvarteret, som i en tegneserie). Jeg husker den fugtige og varme duft af rent linned, som strømmede mig i møde - og der stod hun midt i det hele med et forbavset smil og glade øjne. Fordi det var en meget sanselig oplevelse, har jeg mødet i tydelig erindring. Vi snakkede i et lille baglokale, men blev hurtigt afbrudt af en kunde, en stor mand i arbejdstøj med et brag af en stemme i den lokale københavnske dialekt. Jeg husker ikke, hvad de snakkede om, men stor var min forbavselse og min forundring over min mormor, som i samme dialekt gav ham kamp til stregen – tilsyneladende til begges fornøjelse. Vi snakkede lidt igen, men blev afbrudt af nye kunder. Det blev et kort møde, men for mig betydningsfuldt – hun materialiserede sig og blev virkelig. Jeg syntes hun var sej, min mormor.

Min far, Erik, Edwin, Jytte og Inger drikker kaffe på "Den Gule Gård"

Ingers gamle dage

På et tidspunkt flyttede Inger sammen med Edwin Hansen, som arbejdede på Knabstrup Teglværk og Keramikfabrik. De købte en lille ejendom, Den Gule Gård, lidt nord for Sorø ved Kirke Flinterup. Det må have været midt i 1950'erne. Her levede de deres otium sammen midt i alle Ingers antikviteter. På det tidspunkt var kontakten til min mor genetableret, og jeg besøgte min mormor af og til.

Hun døde den 14. december 1964 som "Husejerske af Ødemark, Flinterup sogn, Ulsted Herred, Sorø amt". Hun blev 71 år. Præsten Emil Hansen foretog jordpåkastelsen den 16. december i hjemmet. Hun blev brændt på Slagelse Krematorium. Urnen blev sat ned i de ukendtes grav på Slagelse Kirkegård. Et lille års tid efter mødtes Ingers søster Ella, Jytte og Edwin til en lille højtidelighed for at mindes hende.

Et af de sidste fotos af Inger

Hvem var min morfar?

Selv om Inger aldrig indrømmede sit kærlighedsforhold til Christian Ørnberg, tyder alting på – både mundtlige og skriftlige kilder – at hun ikke fortalte sandheden specielt ikke om deres "affære" i 1916/17.

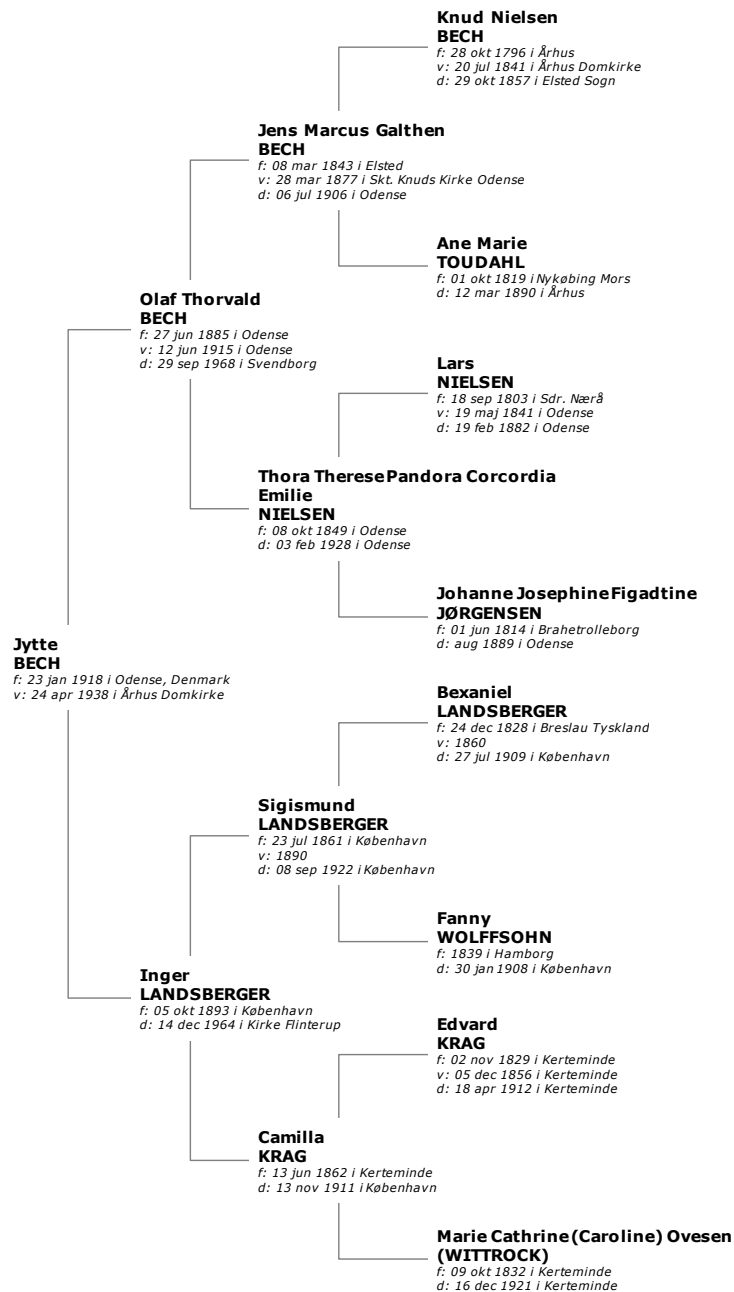
Ligheden mellem Jytte og Christian og mellem Jytte og Christians børn blev af mange i samtiden betragtet som et bevis – en slags rygende pistol – på, at Christian var Jyttes far og min morfar.

Men vi ved det ikke med sikkerhed.
Inger tog hemmeligheden med sig i graven.

Officiel Slægtstavle for Jytte Bech.

Hvis Olaf Bech erstattes med Christian Ørnberg (6.2.1878 - 28.7.1938) fremkommer den uofficielle. Se "Anespor - Christian Ørnberg" af Jan Wibrand,

Forfædre til Jytte Bech

Katrinedal den 6. december 2012

Steen Frandsen

Kilder:

Jan Wibrand har for mig fundet informationer i følgende:

Københavns Stadsarkiv og Københavns Magistrat (Borgerskabsprotokoller, anmeldelse af firmaer og fuldmagter 1862-89, prot. 5: 1875-78, fol 446, begravelsesprotokoller)

Politiets registerblade

Diverse vejvisere og telefonbøger for København gennem årene (Post og telemuseets arkiv i Købmagergade)

Frederiksberg Ret, Skiftebog 1919-22 (skiftepr. 24), fol 735

Frederiksberg Ret, Skiftebog 1919-37 (skiftepr. 25), fol 363

Landsarkivet for Sjælland. Kirke Flintstrup sogn: Kontraministerialbog 3/396-9, døde, 1964-1990. Inger Bech.

Frederiksberg Birk, borgerlige vielser 1910-13, Bind 4/5 side 210

Jan Wibrand har fremskaffet kopier af:

Fotos fra ørnbergfamiliens fotoalbum.

Breve fra Asta Bech til Olaf Bech.

Udskrift af Retsbogen for Højesteret 1946 samt diverse papirer herunder 2 vidneudsagn.

Jens Bech sendte mig sine erindringer inden han døde i 2006.

Litteratur:

"Anespor- Asta Thora Bech" af Jan Wibrand

"Anespor - Christian Ørnberg" af Jan Wibrand

"Min Amanda ... menneske og myte". Syddansk Universitet ISBN 8788564762

"Slægten Bom med sidelinjer" af Ove Hansen og E. Juel Hansen og "Slægten Kragh fra Mesinge" af E. Juel Hansen

"Undtagelsen – En krønike om jøderne i Norden" af Poul Hammerich. ISBN 8700279722

"Vældige Ting" af Søren Mørch (side 170-241) ISBN 9788756775038

"Byen Tæmmes – Kernefamilier, sociale reformer og velgørenhed i 1800 tallets København " af Karen Lützen ISBN 8741227735

Korrespondance og samtaler med Jan Wibrand. Samtale med Ingers nevø Jens Nicolaj Gundtoft og samtaler med min mor, Jytte.

Diverse Folketællinger

Protokol for borgerlig vielse i Odense Købstad 1.2.1912 – 3.4.1920

Olaf og Ingers fotoalbums

